

מרחשון תשפ"ד, 75 למדינת ישראל

בס"ד

נייר עמדה¹ – הפצת ביה"ח שיפא בעזה

נייר עמדה זה עוסק בשאלת הפצת בית החולים שיפא בעיר עזה, מנקודת המבט של מקורות התורה. בית החולים שיפא משמש על פי המידע המודיעיני כ'מגן אנושי' של אזרחי האויב, למפקדות מחבלי החמאס. נייר העמדה משמש כמפת דרכים ראשונית להמשגת עקרונות של מוסר מלחמה יהודי, דרך הפריזמה של סוגיית בית החולים שיפא, וטוען, כי לאור המידע המודיעיני, הפצת שיפא, הינה חובה מוסרית וערכית, על פי מקורות התורה.²

הקדמה

עם ישראל הוא עם חפץ שלום. החזון היהודי שואף לעולם בו "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".³ לצערנו, כבר מימי קדם קריאות השלום של ישראל נענות בחרב שלופה מצד השכנים – "אני שלום וכי אדבר המה למלחמה"⁴, על כן לצד חזון השלום, ציוותה התורה על מלחמת מצוה.

ייעודו של העם היהודי הוא לשמש כמודל למוסר האלוקי של הטוב והיושר המנחה את העולם, בשבתו על אדמתו כממלכת כוהנים וגוי קדוש. מוסר המלחמה נובע מהגנה על קיומו וייעודו של עם ישראל, והוא מביא בחשבון, זיהוי ונטרול מוקדם של אויביו והסרת חסמים למימוש ייעודו הרוחני. העמדה הנפשית המבוקשת של לוחמי ישראל היא, מסירות נפש, תיעדוף הצרכים הלאומיים, וחידוש החזון של ירושת הארץ, קידוש השם, וכינונו של המקדש בירושלים, שיהיה בשיאו בית תפילה לכל העמים.⁵

מלחמת 'משיב הרוח'⁶, שמחת תורה תשפ"ד, נפתחה במתקפה של האויב החמאסי על מדינת ישראל. האויב חדר לשטחה של מדינת ישראל, טבח בתושבי יישובי עוטף עזה ובאזרחים וחיילים רבים נוספים, רצח, שרף, אנס, וחטף. מדינת ישראל הכריזה על מלחמת אין ברירה, להגנת עם ישראל ומיגור שלטון החמאס. על פי תכניות המלחמה השמדת החמאס דורשת את כיבושה של רצועת עזה בהתקפה צבאית קרקעית. השאלות שישאלו בנייר העמדה הן: האם לשם הניצחון והכרעת המערכה מותר לפגוע באזרחי האויב? האם ישנם

¹ נכתב על ידי הרב יעקב יקיר ראש בית המדרש 'תורת המדינה' והרב יאיר קרטמן ראש מכון 'תורת המדינה'. בסיוע הרב חיים איינהורן, הרב בועז מלט, והרב רועי זאגא, חוקרים בבית המדרש 'תורת המדינה'.

² יודגש, כי נייר העמדה, עוסק במגן אנושי המורכב מאזרחי האויב, ואינו עוסק במגן אנושי המורכב משבויים. נקודה זו דורשת דיון נפרד. ³ ישעיהו ב, ד.

⁴ תהילים קכ.

⁵ על פי כתיב הרב דוד כהן 'הנזיר', מגילת מלחמה ושלום, עמ' טז, ועוד שם: "כך מלחמות יהושע, והשופטים המושיעים, חיילות בית דוד, החשמונאים, ולוחמי מלחמות בית שני לפני חורבנו, ואחר כן תלמידי ר' עקיבא, לוחמי בית"ר, ויחידי סגולה בגולה הארוכה, שמסרו נפשם להגנת ישראל, טף ונשים, ומקדש מעט. כל אלה, מכלל מלחמת מצוה, מלחמת השחרור וההצלה".

⁶ מלחמת חרבות ברזל. המלחמה פרצה ביום בו עם ישראל מתחיל לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בתפילה.

כאלה המוגדרים 'בלתי מעורבים'? מה דין מוסדות אזרחיים המשמשים 'מגן אנושי' לכוחות האויב? האם הפצצת ביה"ח שיפא, המשמש כמגן ומסתור למחבלי החמאס, מותרת או מחויבת?

רקע

כבר זמן רב שבידי צה"ל המידע שהמפקדה הראשית של החמאס נמצאת מתחת לבית החולים שיפא בעזה. כהשלמה לכך, בעיר עזה מצויים מספר עצום של בתי חולים ביחס לגודל האוכלוסייה, כ-30 במספר, המשמשים, לדברי גורמי מודיעין, ככיסוי לרשת של מנהרות ומפקדות חמאס. מלבד בתי החולים, גם האוניברסיטה האיסלמית בעזה, בתי ספר, ומסגדים, משמשים כמגן אזרחי למפקדות, מנהרות, מפעלי יצור, ומחסני תחמושת של החמאס. צה"ל פרסם מפות עם תיאורים מדויקים של מתקני צבא, הנמצאים בסמיכות או תחת מוסדות אזרחיים.⁷ למעשה מדובר במערכת צבאית, שאסטרטגיית ההגנה שלה בנויה על שימוש במוסדות אזרחיים לצרכי הגנה כחלק משיטת הלחימה שלה, תוך שהיא תובעת, שלא כדין, להחיל על הלחימה בה את עקרונות אמנת ז'נבה וחוקי המלחמה המקובלים בעולם המערבי, על מנת להשיג ניצחון בשדה הקרב והתודעה.

תקציר עקרונות מוסר הלחימה⁸

א. מצב מלחמתי הוא מאבק בין עם לעם. במלחמה, כל אזרח וכל פרט, הוא חלק מהקולקטיב, ולכן הוא חלק בלתי נפרד מהמלחמה.

ב. במהלך הלחימה, הניצחון וחיי חיילינו קודמים לחיי אזרחי האויב. אנו מחויבים לשמור על חייהם גם אם כתוצאה מכך יפגעו אזרחי האויב. 'מידתיות' אינה קריטריון תורני ומוסרי מקובל. יש לשמור על חיי חיילינו, ואסור לסכן חייל יהודי אחד ללא צורך גם אם המשמעות תהיה שייפגעו אזרחים רבים של האויב. ההמשגה של המלחמה היא מלחמת הטוב ברע, האור האלוקי בחושך. הנגזרת לרוח הלחימה היא, לחימה בלב שלם ללא פחד, ונכונות למסירות נפש על קדושת השם, העם, והארץ. יעדי המלחמה הנגזרים מההמשגה הם, ניצחון מוחץ וברור, בצורה היעילה ביותר והחדה ביותר.

ג. המונח 'נקמה', כמרכיב בשיקולי לחימה לאומיים, עומד בבסיס החשיבה התורנית והציונית כאחד. על כל פגיעה בלאומיות הישראלית ובריבונותה חייבת להיות תגובה. משמעות האמירות היהודיות והציוניות 'דם

⁷ לדוגמה עיין: <https://www.archive.hamal.co.il/post/-N8-9upExUBEVjxLJJS9>

⁸ פתחנו בתקציר העקרונות לנוחיות הקורא. בהמשך נדון בכל עיקרון. ב-ט"ו במרחשוון תשפ"ד (30.10.23), פורסמה קריאה ציבורית של עשרות רבנים בכירים, בהם קובעים, כי אין מניעה הלכתית, מוסרית, ומשפטית, לפגוע בבית החולים שיפא, לאחר אזהרה מספקת מראש. נצפה לדוגמה ב: https://www.inn.co.il/flashes/957648?utm_source=whatsapp&utm_medium=social&utm_campaign=share

נייר העמדה שלפנינו, נכתב שלא במסגרת קריאה ציבורית זו.

יהודי אינו הפקר, ו'לעולם לא עוד', בהקשר למעשי החמאס הנפשעים, מחייבת לפעול מול האויב בצורה חדה וברורה, ולהביא את הנקמה כמרכיב ביעדי הלחימה. הנקמה מחזירה את המשפט והצדק על כנם, ומונעת הישנות של מעשים מעין אלו.

ד. עקרון 'הבא להורגך השכם להורגו', גוזר כי ההגנה הטובה ביותר היא ההתקפה. ישות הצוררת את ישראל, וזוממת להשמידם, יש לצאת עליה למלחמה יזומה, וכמובן שאין מקום לתת להם לתקוף אותנו ראשונים.

ה. ההגדרה העצמית של הישות החמאסית, עניינה השמדת ישראל כמדינת יהודית. ישות ציבורית המתקיימת בגבולות ארץ ישראל שתודעתה היא אנטי ישראלית, ורוב מוחלט של אזרחיה מחזיק בתודעה זו, מומשגת במקורות התורה כהמשך דרכם של 'שבעה עממים', ושל 'עמלק'. הגדרה זו גוזרת מוסר מלחמה ייחודי.

ו. תורת הלחימה של החמאס היא פשע מלחמה – היא מערבת במודע את האזרחים בלחימה. החמאס בונה את מפקדותיו באזורים אזרחיים - בבתי חולים, במסגדים, ובבתי ספר. דומה הדבר לצבא המאייש את כלי מלחמתו – נגמשים וטנקים, באזרחים לצד החיילים, כדי למנוע מהאויב לפגוע בלוחמים. הנהגת עזה אף מטשטשת באופן מכוון את יכולת ההבחנה בין לוחמים לאזרחים, ומסיבה זו מחבלי החמאס נוהגים ללכת ללא מדים. ניצחון ישראל מחייב להילחם בחמאס מבלי לחשוש מפגיעה באזרחיו.

החוק הבין לאומי מתיר לתקוף מטרות צבאיות, גם כאשר הן משתמשות באזרחים כמגן אנושי. על פי אמנת ז'נבה, וחוקי המלחמה הבינלאומיים, אסור לצבא לתקוף מטרות אזרחיות ללא תועלת צבאית. גם על פי אמנות אלו, שימוש באזרחים כמגן אנושי על כוחות צבאיים, אינו מונע את הזכות לפגוע במטרות צבאיות.

א. מלחמה היא מאבק בין עם לעם, בין קולקטיב לקולקטיב

מלחמה בין עמים, ובין ישויות ריבוניות, היא מלחמה של קולקטיבים זה בזה. העיקרון, כי מצב מלחמתי מתנהל במישור הקולקטיבי, מנוסח באמירה, כי ראשית המלחמה, שהיא למעשה דין אלוקי, היא הלחימה ברעיון המארגן של הקולקטיב: "אין הקדוש ברוך הוא פורע מאומה, עד שהוא פורע מן שרה (המלאך שלה) תחלה"⁹. המלחמה היא אקט לאומי בו נחשפת באינדיבידואל, בצורה חדה, שכבת הזהות הכללית שלו.

⁹ דברים רבה (ליברמן) פרשת דברים, כח: "שנא יפקוד ה' על צבא המרום במרום, ואח"כ על מלכי האדמה באדמה".

בשעת המלחמה אין צורך 'לבדוק בציציותיו' של מי מאנשי האויב כדי להורגו. "הכשר שבגויים הרוג",¹⁰ "טוב שבגויים הרוג"¹¹ – בשעת מלחמה¹². על פי מקורות אלו אין פרט שהוא 'טוב' במלחמה – כולם מגויסים למאמץ הלאומי ונעשים חלק ממנו, ואין לרחם עליו כי לא ירחם עלינו¹³. אע"פ שפרט מסוים אינו רודף אותנו בפועל, מצווים אנו להורגו כי מסתמא יצטרף לעמו למלחמה בנו¹⁴.

עקרון הקולקטיביות, גוזר, שבעת צורך מלחמתי, פעולה בעלת השלכה על כל רובדי האוכלוסייה, כגון, הטלת מצור על עיר שבה מתגוררת אוכלוסייה אזרחית, לגיטימית: "וצרת עליה: אף להרעיבה, אף להצמיאה, אף להמיתה במיתת תחלואים".¹⁵ המצור גורם רעב, צמא, וחולי, ללא הבחנה בין הלוחמים לבין האזרחים. על מנת לנצח את הקולקטיב של האויב, מותר לפגוע גם באוכלוסייה האזרחית שלו.

המהר"ל בהסברו להריגת אנשי שכם ע"י שמעון ולוי אחי דינה, הגדיר את המלחמה כמאבק לאומי שבו מעורבים כל אנשי האומה: "אך קשה אם שכם חטא כל העיר מה חטאו להרוג... ונראה דלא קשיא מידי, משום דלא דמי שני אומות, כגון בני ישראל וכנעניים, שהם שני אומות... ולפיכך הותר להם ללחום כדין אומה שבא ללחום על אומה אחרת, שהתירה התורה... והכי נמי כל המלחמות שהם נמצאים כגון "צרור את המדיינים וגו'", אף על גב דהיו הרבה שלא עשו – אין זה חילוק, כיון שהיו באותה אומה שעשה רע להם – מותרין לבא עליהם למלחמה, וכן הם כל המלחמות".¹⁶

גם מלכי ישראל ניהלו את המלחמה בצורה קולקטיבית. לדוגמה, דוד המלך, בהילחמו בבני עמון: "וישלח דוד את יואב ואת עבדיו עמו ואת כל ישראל וישחיתו את בני עמון ויצורו על רבה".¹⁷ המצור על רבת עמון הוא קולקטיבי ואינו מבחין בין לוחמים לאזרחים. בנוסף, בסוף המלחמה הרג דוד בצורה מרתיעה במיוחד

¹⁰ ירושלמי, קידושין, פ"ד ה"א.

¹¹ מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דזוהי פרשה א: "ויקח שש מאות רכב בחור, משל מי היו הבהמות שהיו טוענין המרכבות... אלא של מי היו של הירא את דבר ה' נמצינו למדין הירא את דבר ה' הם היו תקלה לישראל מכאן היה ר' שמעון בן יוחאי אומר טוב שבגויים הרוג טוב שבנחשים רצץ את מחו".

¹² תוס' ד"ה ולא מורידין, ע"ז כו ע"ב. וכך נפסק בשו"ע י"ד ס' קנח, סע' א ובש"ך שם ס"ק א, ושו"ע חו"מ ס' תכ"ה סע' ה ובסמ"ע שם ס"ק יח.

¹³ מהר"ל באר הגולה, באר השביעי פרק ה: "ופירושו 'טוב שבגויים הרוג' במלחמה, כמו שהיה במצרים, שהיו המצריים מצירים את ישראל והורגים אותם, אין לך מלחמה יותר מזאת. והטוב שבגויים אין ראוי לרחם במלחמה, שאם יפול הוא בידו, לא יהיה הגוי מרחם עליו, לכך אל ירחם עליו, שלא יבא אליו רע מאותו גוי עצמו, כיון שהוא במלחמה...". עיי"ש.

¹⁴ עיין תוס' ד"ה חד, ע"ז י ע"ב. ובשו"ת מענה אליהו ס' ע כתב: "וליצא למימר דשאני התם דהבא להרגך השכם להורגו - זה אינו, דא"כ למה לי כשר שבעכו"ם, הלא גם בישראל כשר כן הדין. אלא דהכוונה כל עוד שלא יצא למלחמה, והיינו מפני שיוכל לצאת ללחום ואין לבטוח בו". ובספר "קו המידה" על המכילתא בשלח הנ"ל כתב: "וצריך לומר דמיירי גם מאופן שאין רודף אחריו, דבכי האי גוונא אפילו בישראל קיימא לן "הבא להורגך השכם להורגו", אלא אע"פ שאינו רודפו, כיון שהוא בשעת המלחמה מסתמא יעמוד לעזר הגויים, כמו שעשו היראים את דבר ד'".

¹⁵ ספרי, דברים כ, יב, אות קכ. ועיין עוד בזה, בחוות בנימין ח"א ס' טו, 'מצור ביירות לאור ההלכה'.

¹⁶ גור אריה, בראשית לד, יג. ועיין עוד בזה, בשו"ת דבר חברון ח"ג ס' תנד. ועיין עוד בספר 'ערכים במבחן מלחמה', במאמרו של הרב יעקב אריאל 'המוסר המלחמתי בתורה', בעמ' 81.

¹⁷ שמואל ב, יא, א. וכן למדנו בהכאת הערים במלחמת יפתח בעמון, שופטים יא, לג. וכן עשה שמשון בהיותו בשבי בהפילו את הבית על האנשים והנשים, שופטים טז, כז-ל.

את האנשים בכל ערי בני עמון שנפלו בידיו.¹⁸ הניצחון על עמון אינו שלם עד שדוד מטיל מורא על שאר העמים שלא להילחם עם ישראל,¹⁹ ולשם כך מותר לפגוע באויב בצורה אכזרית וקולקטיבית.

במקרה שלנו, עם ישראל, נלחם מול הקולקטיב העזתי. מדינת ישראל הכריזה מלחמה על ארגון החמאס שהוא הריבון ברצועת עזה, שולט בשטח, בכוחות המזוינים, ומנהל את החיים האזרחיים. המאבק הלאומי הזה מתיר לפגוע גם בפרטים, באזרחים שאינם נלחמים בפועל, על מנת לנצח במלחמה, ועל מנת למנוע את המלחמה הבאה.

ב. ניצחון ברור ללא שיקולי 'מידתיות'

כתב הרמב"ם: "ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל".²⁰ תודעת הלחימה על פי הרמב"ם, מחייבת רתימת כל היכולות, הן של הפרט והן של המערכות, לחתירה לניצחון מוחלט. בנוסף, היא מחזקת את ההבנה כי זירות הלחימה של היחידות השונות, מושפעות זו מזו, הבנה הגוזרת מדיניות של שמירה על כוחותינו כחלק מהצלחת המערכה כולה. העולה מכך הוא, שאסור שייפגע לוחם אחד שלנו כתוצאה מהתחשבות באזרחי האויב.

בנושא שלפנינו, נשאל הרב הראשי אברהם שפירא זצ"ל, "מה דינה של אוכלוסיית אויב אזרחית בעת מלחמה? האם יש מצד הדין היתר לפגוע בה על מנת למנוע פגיעה אפשרית בחיילי ישראל?"

וזו הייתה תשובתו: "כל עוד אין סכנה ממשית לחיילינו, אין היתר לפגוע בנפש ואף לא ברכוש. אולם כאשר הסכנה היא מוחשית, הרי שיש לזכור שעל כף המאזניים אין עומדת רק היחידה הלוחמת מול האוכלוסייה האזרחית. איבוד של יחידה אחת או חלק ממנה עלול לפגוע במערכת המלחמה כולה. על כן כאשר נדרש וכאשר הסכנה גלויה לעין, אין מקום למדוד את מספר החיילים שלנו העלולים חלילה להיפגע כנגד מספר אזרחי האויב משונאי ישראל, שעלולים לשלם את מחיר המלחמה. יש בזה הלכה ברורה ברמב"ם בהלכות מלחמה, וחיילין להציל את חייו של כל חייל יהודי".²¹

דהיינו, במלחמה אנו חייבים לדאוג לשלום כל חייל וחייל שלא ייפגע, גם אם כתוצאה מכך יפגעו אזרחים רבים של האויב. אין לשקול שיקולי 'מידתיות', חיי כל חייל מכריעים את כל המערכה כולה. הגדרת המלחמה

¹⁸ שמואל ב', יב, לא: "ואת העם אשר בה הוציא וישם במגרה ובחרצי הברזל ובמגזרת הברזל והעביר אותם במלכן [במלבן] וכן יעשה לכל ערי בני עמון".

¹⁹ רלב"ג, שמואל שם: "ששם העם אשר בה בזה המשפט שיש בו אכזריות, מה שלא יעלם, והנה היה רצונו בזה שייראו שאר האומות מלהלחם בישראל".

²⁰ מלכים פ"ז הט"ו.

²¹ תחומין ד', עמ' 182, נרשם ע"י הרב איתמר ורפטיג והרב אורי דסברג. וכן נקט הרב אשר וייס בשיעורו 'הלכות מלחמה-פגיעה באזרחים בשעת מלחמה': "מותר לפגוע באזרחים אבל רק במידה הנצרכת והמתחייבת כדי לשמור על נפש שלנו".

<https://www.kolhalashon.com/new/Media/PlayShiur.aspx?FileName=45895>

כמאבק בין קולקטיבים והחתימה לניצחון, מתירים את הפגיעה באזרחי האויב לשם השגת המטרה, אך מ"מ אין להרוג בהם שלא לצורך²².

ההכרח לנצח באופן ברור, נובע מהבנת מטרות הלחימה. כתב הרמב"ם: "ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד...."²³ הלחימה היהודית היא מלחמת הטוב ברע, האור האלוקי בחושך. ההמשגה הזו גוזרת תודעת רוח לחימה ללא פחד, מתוך דבקות באומה היהודית ומוכנות למסור את הנפש על קדושת השם, העם, והארץ. יעד המלחמה, הנגזר מהמשגת מלחמת הטוב ברע, הוא ניצחון על האויב בצורה היעילה ביותר והחדה ביותר. שיקול הדעת, המופעל בלחימה, נגזר מיעד הניצחון המוחלט. ניצחון הטוב על הרע חייב להיות מוחץ וברור.

ג. מלחמת נקמה

בגדרי המלחמה עפ"י התורה, ישנה הגדרה מיוחדת למלחמת נקמה. הקב"ה ציווה את משה רבנו "נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים"²⁴. המדיינים התעברו על ריב לא להם, החטיאו את ישראל, וגרמו למיתת עשרים וארבעה אלף איש במגפה, ולכן יש לנקום בהם. דוד המלך נלחם מלחמת נקמה במואב.²⁵ כיוון שמואב הרגו את משפחתו, הוא נוקם בהם וממית שני שלישים מהם²⁶. כמו כן, המרכזיות של עשיית הנקמה מובעת בתפילה כיעד רוחני²⁷.

מחשבת המדיניות היהודית התייחסה למלחמת הנקמה במספר היבטים: א. הנקמה הנועשית בפועל על ידי עם ישראל היא הנקמה המבוקשת על ידי ה'²⁸. ב. מלחמת הנקמה מחזירה לעם ישראל את האמון בעצמו.²⁹

²² עיין ברד"ק דה"א, א, כב, ח, בעניין "דם לרוב שפכת", שכתב, שדוד המלך לא נענש על כך כיוון שכוונתו הייתה לכלות הרשעים, אך מ"מ יש להצטער על גויים טובים שלא היו בני מלחמתו ונהרגו.

²³ מלכים פ"ז הט"ו.

²⁴ במדבר לא, ב.

²⁵ שמואל ב, ח, ב. ועיין שם ברד"ק שעשה כן "דרך נקמה ובזיון".

²⁶ לפי פירוש דעת מקרא על אתר, הכוונה לשני שלישים מכל השבויים.

²⁷ בנוסח תפילת אבינו מלכנו: "אבינו מלכנו נקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך". ובתהילים עט, י: "למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגויים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך".

²⁸ דברים לב, מג: "הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו". ובפירוש הרא"ש על התורה: "וכפר אדמתו עמו – ישראל עמו כפרו אדמתו של הקב"ה. דכתיב 'ולארץ לא יכפר כי אם בדם שופכו'. וישראל ישפכו דמן של אומות כמו ששפכו דמן של ישראל, דכתיב 'ונתתי נקמתי באדום ביד עמי ישראל' וא"כ עמי יכפרו אדמתו". וכעין זה כתב באבן עזרא שם.

²⁹ יחזקאל כ"ה, יד: "ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל ועשו באדום כאפי וכחמתי וידעו את נקמתי נאם ה' אלהים". ובמהר"י קרא חידד את הדברים, וזה לשונו: "ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל – נקמה זו מעולה היא מכל נקמות שבתורה, שנחת רוח גדול הוא לאדם כשיכול לנקום עצמו ולעשות בשונו כרצון נפשו". ועיין עוד ברש"י שם.

ג. אפילו בימי הגלות נהגה הנקמה כמדיניות ציבורית.³⁰ ד. הימנעות מנקמה נחשבת כמעשה פסול מוסרית, במיוחד בארץ ישראל בעידן הריבוניות עליה.³¹

הנקמה צופה פני עתיד, היא באה 'לקומם את הדין שנרמס'³², מחזירה את המשפט על כנו, ומכפרת על עיוות הדין. הפוגרום הברברי שביצעו מחבלי חמאס ביישובי עוטף עזה מחייב נקמה. יש לקומם את האמירה היהודית והציונית הבסיסית 'לעולם לא עוד'. 'לעולם לא עוד' זה עכשיו. צריך לנקום, לפעול מול האויב בצורה חדה וברורה. לגבות ממנו מחיר שיבהיר לכל העולם שלא מבצעים פוגרום ביהודים במדינת ישראל. זהו המוסר, זהו טוהר הנשק – להעמיד את הקיום היהודי על כנו ולגבות מהאויב כל מה שנצרך לשם כך.

ד. הבא להורגך השכם להורגו

הקב"ה ציווה את משה רבנו "צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם".³³ כלומר, כיון שהמדינים שונאים את ישראל ומבקשים להצר להם, עלינו להקדים ולהכות בהם. חז"ל למדו מכאן את הכלל המפורסם: 'הבא להורגך השכם להורגו'.³⁴ ההגנה הטובה היא ההתקפה. להתקיף את האויב במקומו עוד לפני שיבוא עלינו – זוהי התקפה לשם הגנה.

ישעיהו הנביא ציווה ביחס לבבל: "הַכִּינוּ לְבָנֵינוּ מִטְּבַח בְּעוֹן אָבוֹתֵם בַּל יִקְמוּ וְיָרְשׁוּ אֶרֶץ".³⁵ ופירש הרד"ק: "הכינו לבניו - שיהרגו אותם וזה בעון אבותם, ויש לכם לירא שיהיו הבנים כמו האבות רעים לפיכך הרגו אותם שלא יקומו וירשו ארץ".³⁶ הבבלים הנחילו את הרוע לילדיהם, ולכן יש להשכים להרוג בבניהם לפני שיקומו להורגנו. הרבי מלובביץ' הדגיש, ש'השכם להורגו' זוהי מצווה: "זוהי הוראה מתורת חיים"³⁷, כיצד

³⁰ משנה ברורה סי' ש"ו ס"ק נ"ח: "כתב כנה"ג דללכת חוץ לתחום בשבת לנקום נקמת אביו מרוצחים מותר! ותמה עליו המג"א וש"א דהא לא עדיף משאר צורך מצוה דאסור לילך חוץ לתחום עבורה". ועיין פתחי תשובה, חו"מ סי' תכ"ו, ס"ק א, העוסק בהריגת יהודי על ידי גוי, שכתב: "ועיין בתשובת צ"צ סי' קי"א שכתב באחד שנהרג בדרך ונדע מי הוא הרוצח ויכולין להנקם ממנו אם אחד מקרובי הנרצח יבקש דין עליו הא ודאי דיש לכוף לקרובו של הנרצח שיהא רודף אחר הרוצח להעמידו בדין כי מצוה מוטלת על גואל הדם להמית הרוצח ואם אין הוא עצמו יכול להמיתו אם לא ע"י אחר ע"י הוצאת ממון צריך להוציא ממנו על זה ככל מצות עשה... והנכון שאותן הוצאות היתרים יתנו מן הקהל כדי לגדור הפרצה שאם ח"ו לא יהיו נוקמין מן הרוצח יהיה דמן של בני ברית ח"ו כהפקר. וכן נהגנו פעמים הרבה ועשינו עם פרנסי הדור שהיו מעמידים גואלים לרדוף אחר הרוצחים... כדי שיהא מפורסם שאין דמן של ב"ב הפקר עכ"ד ע"ש". ועיין בספר 'התקנות בישראל' – תקנות הקהילות, בעמודים תקל-תקלא' בעניין התקנות שנעשו על ידי מנהיגי הקהילות לגביית מיסי נקמה מבני הקהילות כדי לשכור שלוחים שיהרגו את הגויים שרצחו יהודים, עיי"ש.

³¹ ירמיה מח, י: "ארור עשה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם" וברש"י שם: "מלאכת ה' – מלאכת השחתת מואב שהיא שליחותו של מקום". ובמהר"י קרא שם: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה – ומי הוא זה, המונע חרבו מדם – מנקום באויבי ה'".

³² רש"י הירש, בראשית ד, טו.

³³ במדבר כה, יז.

³⁴ במדבר רבה פכ"א אות ד. ועיין עוד במאירי סנהדרין עב ע"א: "והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו' והיכן אמרה פירושה במדרש תנחומא מ'צרור את המדינים כי צוררים הם לכם' ולשון צוררים ר"ל מתמידים להצר לכם ומעתה הצרו להם אחר שדעתם להצר לכם".

³⁵ ישעיהו יד, כא.

³⁶ וכן כתב רבינו בחיי, דברים כ, י: "וכן אמר ישעיה ע"ה בפירושו: "הכינו לבניו מטבח בעון אבותם בל יקומו וירשו ארץ ומלאו פני תבל ערים". וא"כ אלו הנחנם חיים, הלא חייהם סבה לנזק גדול מאד יותר מנזק ההריגה, וקרוב הוא אצל השכל שיעשה האדם נזק מועט כדי לדחות נזק גדול, כי האיש הנללב והמשכיל יפיל עצמו מן הגג להנצל מן הסכנה, או יכרות ידו או רגלו או אבר מאבריו להציל כל גופו, או ישתה המשקה המר כלענה כדי שידחה ממנו החולי, והנה הוא בכל זה אינו עושה לנפשו חמס, אך עושה חסד עם עצמו להחיות את נפשו, ומאחר שהאדם עושה לעצמו כן וא"א לדונו חמס כל שכן שאיננו חמס העושה כן לנפש אחרים, ומטעם זה התירה תורה הריגת הטף ושעשה נזק מועט כדי שידחה נזק גדול שהיה מגיע לעולם בחייהם ואין בזה חמס, אבל הוא ענין שכלי למתבונן ב".

³⁷ <https://www.facebook.com/watch/?v=1039285483603850>

לשמור על מדינת ישראל. מכלל זה, למד הרב חיים דוד הלוי: "כאשר אומה חשה בודאות מוחלטת באויביה הזוממים להתנכל לה, רשאית היא לפתוח במכת מנע... ואם תחליט מנהיגות העם ביום מן הימים על עם מסוים שמכין הוא מלחמה נגד ישראל, מותר יהיה להכותו ראשונה".³⁸

רובה המוחלט של האוכלוסייה בעזה שונא את ישראל ומבקש להשמדה. גברים, נשים, וטף, חוגגים הרג יהודים, חטיפתם וביזוי גופותיהם. הם מחונכים מגיל אפס לצרור את ישראל. גם אלו שעדיין לא קמו עלינו בפועל למלחמה מוגדרים כבאים להרוג אותנו, ועל כן, מצווה עלינו להשכים להורגם. ממילא פשוט וברור שאין לסכן את חיילינו על מנת להימנע מפגיעה באוכלוסייה אזרחית בעזה. נהפוך הוא, מעיקר הדין חלה עלינו חובה מוסרית להשכים ולהרוג בעזתים, וגם אם המדיניות של צה"ל היא שלא לפגוע במכוון באוכלוסייה בעזה, מ"מ, וודאי שאין הצדקה לסכן את חיילינו עבור הצלת אזרחים אלו.

ה. מלחמת 'עמלק' ומלחמת 'שבעה עממים'

הגדרתה העצמית של הישות החמאסית בנויה על השמדת ישראל כמדינת יהודית. ישות ציבורית המתקיימת בגבולות ארץ ישראל שתודעתה היא אנטי ישראלית, ורוב מוחלט של אזרחיה מחזיק בתודעה זו, מומשגת במקורות התורה כהמשך דרכם של 'שבעה עממים', ושל 'עמלק'. הגדרה זו גוזרת מוסר מלחמה ייחודי.

היסוד התורני המגדיר את 'שבעה עממים' ואת 'עמלק' לאו דווקא על בסיס אתני, הובא בדבריו של הרב יוסף דב סולוביצ'יק. הרב סולוביצ'יק אמר בשם אביו: "כי פרשת 'מלחמה לה' בעמלק מדור דור' אינה מוגבלת בחלותה הציבורית כמלחמת מצוה לגזע מסוים, אלא כוללת חובת התקוממות נגד כל אומה או קבוצה החדורה שגעון של שנאה, והמכוונת את משטמתה כלפי כנסת ישראל. כשאומה חורתת על דגלה 'לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד' היא הופכת עמלק".³⁹

הרב הנזיר הוסיף על דבריו וכתב, כי עם, שעניינו התנגדות לריבונות ישראל על הארץ מוגדר כשבעה עממים: "וי"ל, ז' עממים לאו דוקא לתולדותיהם הגזעיות לשמותם, שבא שנחריב ובלבל את העולם, אלא כאלו מתושבי הארץ, שקובעים עליהם בעלותם העממית. וכן עמלק, כמותו, צר ואויב ישראל מובהק".

על פי מוסר התורה אין קיום ל'שבעה עממים' בארץ כיחידה לאומית. עם ישראל מצווה להיות הריבון בארץ, ולנטרל את העמים שאינם מקבלים את ריבונותו ומבקשים לפגוע בה. החיבור בין עם ישראל לארץ הוא שורש הקיום של הטוב העולמי, והוא דורש מלחמת חורמה במי שמתנגד לו. בנוסף, אין אפשרות לחיות

³⁸ תחומין א, עמ' 345-346.

³⁹ איש האמונה, קול דודי דופק, עמ' 101 ועיין שם הערה 23. ועיין במאמרו של הרב שלמה שטרסברג 'בירור הלכתי במצוות מחיית עמלק', שהביא, שהרב יהודה גרשוני, והרב מרדכי אליהו נקטו כך בהגדרת עמלק, ולעומת זאת הרב נחום אליעזר רבינוביץ' חלק וכתב שזהו דרוש בעלמא ואינו להלכה. <https://ygolan.org/article-category/%D7%91%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%A8-%D7%94%D7%9C%D7%9B%D7%AA%D7%99-%D7%91%D7%9E%D7%A6%D7%95%D7%95%D7%AA-%D7%9E%D7%97%D7%99%D7%99%D7%AA-%D7%A2%D7%9E%D7%9C%D7%A7>

בארץ, כאשר יש בה לאום נוסף הסבור כי הוא הריבון עליה. גם אם יהיה ניצחון צבאי על אותו עם, הוא תמיד ינסה לצבור כוח על מנת לגרש את מי שבעיניו הוא פולש וכובש זר. המשמעות היא, כי אין מקום להסכמים ולהסדרים המנציחים בדרך כלשהיא מגמות לאומיות זרות בארץ ישראל.

מעבר למאבק הטריטוריאלי, החמאס כ'פרוקסי' איראני, מוגדר גם על פי הגדרתו העקרונית של עמלק. התורה מצווה אותנו להעביר מן העולם את מי שקורא להשמיד את העם היהודי. החמאס היא תנועת התנגדות לקיום העם היהודי בארץ ישראל. לשיטתו הארץ היא אדמת הקדש מוסלמי ויש להילחם מלחמת ג'יהאד ביהודים הנמצאים בה. אמנת החמאס קוראת להשמדת מדינת ישראל, ומתארת את המדיניות של ישראל כמדיניות נאצית. הפוגרום הברברי שביצעו מחבלי החמאס ביישובי עוטף עזה, הוא ההגשמה של המגמות האידאולוגיות של התנועה. ככה חושב עמלק וככה הוא פעל למעשה. בהכוונתה של איראן וכזרוע ארוכה שלה חמאס פועל לכך שלא ייזכר שם ישראל עוד, 'ח"ו, ומכניס עצמו לגדר עמלק.

העולה מכך הוא, כי מוסר הלחימה בשבעה עממים ובעמלק, מחייב לכל הפחות לחתור לביטולה המוחלט של הישות החמאסית ולהגירתה של אוכלוסיית האויב מחלקי ארץ ישראל. מובן מאליו שאין לסכן את חיילנו כדי שלא תיפגע אוכלוסייה זו. דברי הנבואה: "כי עזה עזובה תהיה... והאבדתך מאין יושב"⁴⁰, צריכים לשמש כמצפן ערכי ליעדי הלחימה. מלחמת הטוב ברע – ניצחון מוחץ ללא שיקולי מידתיות.

ו. דיני המלחמה הבינלאומיים מתירים להפציץ את ביה"ח שיפא⁴¹.

על פי אמנת ז'נבה וחוקי המלחמה הבינלאומיים אסור לצבא לתקוף מטרות אזרחיות. רגישות גבוהה במיוחד ניתנת למתקנים בעלי אופי הומניטרי, דתי, וחינוכי. אלו הם בדיוק המתקנים שבהם עושה החמאס שימוש – בתי חולים, מסגדים, ובתי ספר. אולם גם על פי הגדרות אלו שימוש באזרחים כ'מגן אנושי' על כוחות צבאיים לא מונע את הזכות לפגוע במטרות צבאיות. אמנת ז'נבה הרביעית קובעת: "נוכחותו של אדם מוגן לא תשמש עילה לחיסון נקודות או אזורים מסוימים מפני פעולות צבאיות"⁴².

השימוש של החמאס בבתי חולים כמגן אנושי כשיטת הלחימה שלהם, הוא פשע מלחמה. דומה הדבר לצבא המצרף לכל יחידת לוחמים שלנו אזרחים כדי למנוע מן האויב להילחם בהן. מדובר באכזריות וברבריות המנצלת את דיני המלחמה בצורה צינית וברשעות.

⁴⁰ צפניה ב, ד-ה.

⁴¹ אין באמירה זו משום מחויבות לדין זה. עצם הגדרת הדין הבין לאומי כ'דינא דמלכותא' דורשת דיון בפני עצמו. בנוסף, ראוי לציין, כי דיני המלחמה הבינלאומיים מופרים לא אחת ע"י מדינות רבות. המחויבות לדין זה כ'דינא דמלכותא', אם אכן היא קיימת, תלויה בהיותו דין הנהג על כל המדינות. הפרתו של הדין ע"י מדינות שונות מטילה ספק על חלותו לפי התורה. עיין בזה, בדברי הרמ"א ח"מ ס' שסט סע' ח.

⁴² תרגום לעברית, סע' 28 [1949]. עפ"י מאמרו של פרופ' יוג'ין קנטרוביץ' 'חוקי המלחמה ותקיפת מנהרות' נצפה ב:

<https://mida.org.il/2023/10/23/%d7%97%d7%95%d7%a7%d7%99-%d7%94%d7%9e%d7%9c%d7%97%d7%9e%d7%94-%d7%95%d7%aa%d7%a7%d7%99%d7%a4%d7%aa-%d7%9e%d7%a0%d7%94%d7%a8%d7%95%d7%aa>

במצב שכזה, עלינו להתעלם מן האזרחים ולהילחם במחבלי החמאס. עלינו להפציץ את מפקדותיהם, שטחי ההיערכות שלהם, ומרכזי השליטה שלהם, הממוקמים בבתי חולים, מסגדים ובתי ספר, גם אם ייפגעו אזרחים. אנו מחויבים לפעול בנחישות למען הניצחון ולשמור על חיי חיילינו.

"הנוהג המובהק של צבאות מערביים הוא לא לחשוף את כוחותיהם לסיכונים מעבר לאלו הנדרשים בתוקף על פי חוקי המלחמה. לדוגמה, מספר האזרחים שנהרגו באופן ישיר על ידי מתקפות אמריקניות במסגרת 'המלחמה העולמית בטרור', מוערך ב-22 אלף עד 48 אלף"⁴³.

הניסיון מלמד כי העולם מאשים את ישראל בפשעי מלחמה גם כאשר היא נזהרת מאוד שלא לפגוע באזרחים⁴⁴. אפשר לומר כמעט בוודאות שגם במקרה זה יגנו אותנו שונאי ציון, אך ההיסטוריה מלמדת שכאשר במהלך מלחמה הותקפה האוכלוסייה האזרחית של מדינות שונות הן תקפו חזרה מטרות אזרחיות של האויב גם בצורה מכוונת⁴⁵.

מסקנות

א. המלחמה מוגדרת כמאבק בין עם לעם, בין קולקטיב לקולקטיב. עפ"י הגדרה זו כל פרט בקולקטיב הוא חלק בלתי נפרד מהמלחמה, והגדרת 'בלתי מעורבים' אינה רלוונטית למצב הלחימה.

ב. אנו מחויבים לשמור על חיי כל חייל וחייל שלנו, ולא לסכנו, גם אם כתוצאה מכך ייפגעו אזרחים רבים של האויב. אין לשקול ביחס לכך שיקולי 'מידתיות'. תודעת הלחימה, היא לחימה למען קדושת השם, העם, והארץ.

ג. המונח נקמה, כמרכיב בשיקולי לחימה לאומיים, עומד בבסיס החשיבה התורנית והציונית כאחת. משמעות האמירות הציוניות 'דם יהודי אינו הפקר', ו'לעולם לא עוד', בהקשר למעשי החמאס הנפשעים, מחייבת לפעול מול האויב בצורה חדה וברורה, ולהביא את הנקמה כמרכיב מרכזי ביעדי הלחימה. הנקמה מחזירה את המשפט והצדק על כנם, ומונעת הישנות של מעשים מעין אלו.

ד. 'הבא להורגך השכם להורגו'. האוכלוסייה האזרחית בעזה, המחונכת מגיל ילדות להשמדת ישראל, היא 'הבא להורגך', ולכן אין מניעה להשכים ולהורגה בשעת מלחמה.

ה. ההגדרה העצמית של הישות החמאסית, עניינה השמדת ישראל כמדינת יהודית. ישות ציבורית המתקיימת בגבולות ארץ ישראל שתודעתה היא אנטי ישראלית, ורוב מוחלט של אזרחיה מחזיק

⁴³ קנטרוביץ', שם. ממילא אין לחשוש 'לחילול ה' כתוצאה ממדיניות המתעדת את חיי חיילנו על פני אזרחי האויב, גם לשיטת הטוענים כך עקרונית.

⁴⁴ לדוגמה, דו"ח גולדסטון ביחס לפעילות צה"ל במבצע עופרת יצוקה.
https://web.archive.org/web/20091007093730/http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/specialsession/9/docs/UNFFMGC_Report.pdf

⁴⁵ ערי גרמניה הנאצית הופצו עד דק ע"י בעלות הברית. הירושימה ונגסקי הופצו באטום ע"י ארה"ב.

בתודעה זו, מומשגת במקורות התורה כהמשך דרכם של 'שבעה עממים', ושל 'עמלק'. העולה מהגדרה זו הוא כי יש לחתור לביטולה המוחלט של הישות החמאסית ולהגירתה של אוכלוסיית האויב מחלקי ארץ ישראל.

1. החוק הבין לאומי מתיר לתקוף מטרות צבאיות, גם כאשר הן משתמשות באזרחים כמגן אנושי. על פי אמנת ז'נבה וחוקי המלחמה הבינלאומיים אסור לצבא לתקוף מטרות אזרחיות, אולם גם על פי אמנות אלו, שימוש באזרחים כמגן אנושי על כוחות צבאיים לא מונע את הזכות לפגוע במטרות צבאיות.

המלצה

על מדינת ישראל מוטלת החובה, עפ"י מקורות התורה, לחסל את האויב החמאסי בדרך החדה והקטלנית ביותר. במידה ויש צורך בכך, עלינו להחריב את בית החולים שיפא, ואת המפקדות שתחתיו בהפצצות מן האוויר, גם אם אזרחי האויב מגינים עליו כמגן אנושי. אין לסכן את חיילינו כדי להימנע מפגיעה באזרחי האויב.